

Малік Микола Йосипович
доктор екон. наук, проф., академік НААН України
ННЦ «Інститут аграрної економіки»
Гудзь Генріх Олександрович
аспірант,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
E-mail: gudz1991@gmail.com

МНОЖИННІСТЬ РИЗИКІВ В АГРАРНОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВІ

МАЛИК Николай Иосифович
доктор екон. наук, проф., академік НААН України
ННЦ «Інститут аграрної економіки»
ГУДЗЬ Генрих Александрович
аспірант,
Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченко
E-mail: gudz1991@gmail.com

МНОЖЕСТВЕННОСТЬ РИСКОВ В АГРАРНОМ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВЕ

MALIK Mykola
Doctor in Economics, Full Professor,
Academician of NAAS Ukraine,
Institute of Agricultural Economics
HUDZ Henrikh Oleksandrovych
PhD student,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
E-mail: gudz1991@gmail.com

PLURALITY OF RISKS IN THE AGRICULTURAL ENTREPRENEURSHIP

Анотація. Сільськогосподарське виробництво і дохід від сільського господарства пов'язаний з низкою ризиків. У даній статті розглянуті види ризиків, характерні аграрному підприємництву, та їх характеристики. Проведена характеристика критеріїв оцінки ризиків у страхуванні. Проаналізовано можливі види страхових послуг в аграрному підприємстві.
Ключові слова: агрострахування, аграрні ризики, страхова послуга, сільське господарство, агровиробник.

Аннотация. Сельскохозяйственное производство и доход от сельского хозяйства связан с рядом рисков. В данной статье рассмотрены риски, и их характеристики. Проведена характеристика критериев оценки рисков в страховании. Проанализированы возможные виды страховых услуг в аграрном предпринимательстве.
Ключевые слова: агрострахование, аграрные риски, страховая услуга, сельское хозяйство, агропроизводитель.

Abstract. Agriculture is one of the most risky sectors of social production, as the reproductive process is linked to climatic and biological factors. Among the most pressing issues in the agricultural sector is the protection of agricultural land in which to some extent can be stabilized development of the agricultural sector and the country's economy as a whole. Insurance protection is one of the most important elements of the market economy, the financial component of the relations of production, allowing compensating financial losses in case of adverse events.

Keywords: agricultural insurance, agricultural risk, insurance services, agriculture, agro manufacturer.

Вступ

Аграрна сфера виступає є однією з найважливіших галузей економіки більшості країн світу. Перед країною відкриваються світові ринки, які зацікавлені в якісній сільгосппродукції. Необхідність стимулювання вітчизняного виробника вимагає від держави здійснення кроків, щодо підтримки аграрного сектора, забезпечуючи гарантії виробника. Сільськогосподарське підприємництво в системі суспільного виробництва є однією з найбільш ризикових видів, оскільки процес відтворення постійно пов'язаний з впливом природних, кліматичних та біологічних факторів. До числа найбільш гострих питань в аграрному секторі економіки відноситься організація захисту орних земель, на яких здійснюється вирощування культур, за допомогою яких певною мірою можна стабілізувати розвиток сільськогосподарського сектору та підвищити рівень забезпечення економіки країни.

Огляд літератури

Вітчизняні вчені у галузі страхування, здійснили широкий огляд особливостей сільськогосподарського страхування, зокрема, розглядали ризики, що стосуються даного виду страхування. Виділимо праці таких вчених, як М.М. Александрова [1], В.Д. Базилевич [2], Р.В. Пікус [2], О.А. Коваль [4], Т. Ковальчук [5], І. Фісун [8], Р. Шинкаренко [9, 10], Т.В. Яворська [11] та ін.

Серед зарубіжних науковців, що досліджували питання, які стосуються організації страхового захисту та критеріїв оцінки страхових ризиків у сільському господарстві, значної уваги приділили наступні: Кумінс [12], Махул [12], Гудвін [13], Сміт [13].

Мета та завдання статті

Метою статті є визначення критеріїв оцінки страхових послуг в аграрному підприємстві.

Завданнями даної статті є:

- окреслити ризики, що стосуються даного виду страхування;
- охарактеризувати критерії оцінки страхових ризиків в аграрному підприємстві;
- проаналізувати можливі види страхових послуг в аграрному підприємстві на основі розглянутих ризиків.

Виклад основного матеріалу дослідження

Страховий захист є одним з найважливіших елементів ринкової економіки, складовою фінансових, виробничих відносин, дозволяє відшкодувати матеріальні втрати в разі настання несприятливих подій.

Економічну суть страхування можна охарактеризувати наступними ознаками [1]:

- виникнення грошових перерозподільних відносин викликаних існуванням страхового ризику та можливостей, через що зростає імовірність настання страхового випадку, здатного завдати матеріальної чи іншої шкоди;

- створення грошового страхового фонду цільового призначення складається з внесків учасників системи страхування. Так як грошові кошти створеного фонду доступні для використання лише в колі учасників, розмір страхового внеску є частиною кожного з них в розподілі збитку. У зв'язку з цим, доступність страхування можливе, а саме, зменшення розміру страхового внеску, за рахунок розширення числа страхувальників;

- перерозподіл сум збитку між територіями і в часі;
- повернення страхувальникам витрат, здійснених на страхування через виплату страхових відшкодування (проте, потрібно врахувати, що визначення страхових відшкодування, перш за все, обумовлює виплати в результаті страхового випадку, приніс пошкодження або знищення об'єкта страхування).

Аграрна сфера потребує забезпечення страхового захисту для створення умов по виконанню завдань пов'язаних з відтворювальним процесом, нагромадженням запасів, фінансових ресурсів, технічних засобів.

Сьогодні під ризиком розуміють:

- ймовірна подія чи сукупність подій, на випадок яких здійснюється страхування;
- можливість загибелі або пошкодження майна від вогню, повені, землетруси та іншого лиха;
- в особистому страхуванні ризиками можуть бути - непрацездатність, смерть, дожиття до певного віку або події [2].

Класифікують ризики в страхуванні за наступними критеріями (рис. 1).

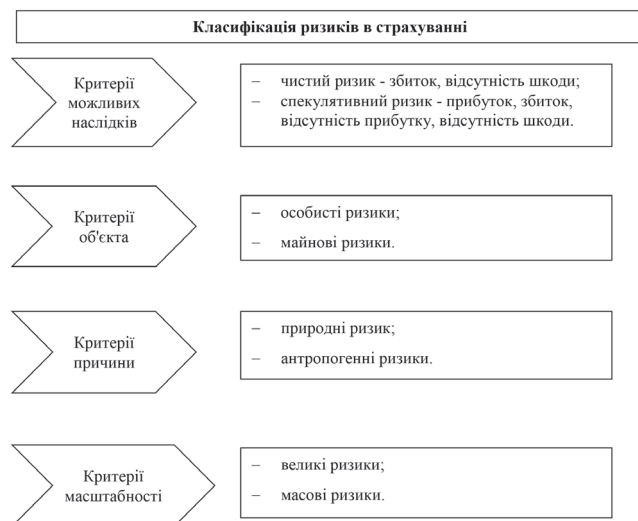

Рис. 1. Класифікація ризиків у страхуванні

*Джерело: складено автором на основі джерел [10, с. 38]

Всі ці та інші непередбачені події породжують невпевненість, яка і складає сутність ризику в сільськогосподарському виробництві.

Виділяють основні критерії страхового ризику:

- ризик повинен бути можливим;
- випадковість ризику повинна співвідноситися з певною сукупністю споріднених об'єктів;
- настання страхового випадку, як реалізація ризику, не повинно бути пов'язане з волевиявленням страхувальника або зацікавленої особи;
- факт настання страхового випадку невідомий в часі і просторі;
- страхова подія не повинна мати обсяги катастрофічного лиха;
- наслідки реалізації ризику повинні бути об'єктивно вимірні й оцінені.

Нижче, наведені основні ризики, найбільш схильні до сільськогосподарському виробництву, що діють на результати господарювання сільськогосподарських формувань (рис. 2).

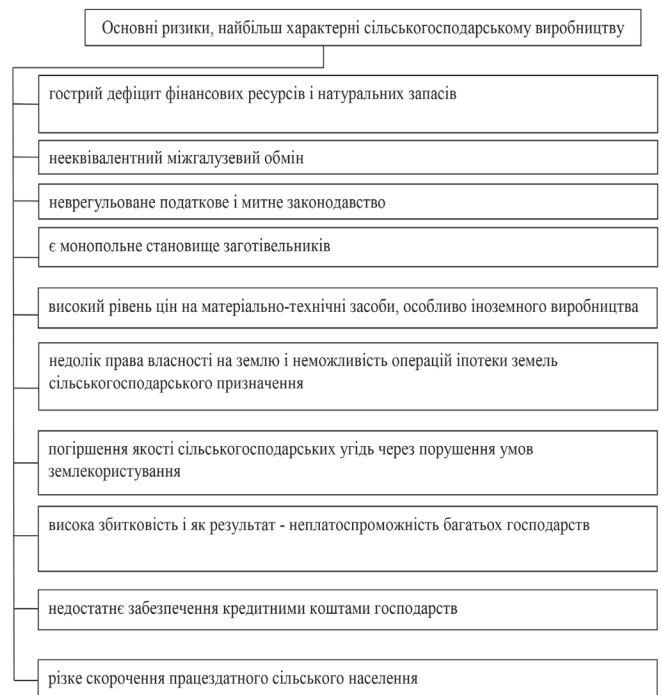

Рис. 2. Види ризиків, що притаманні сільськогосподарському виробництву та впливають на результати господарювання

*Джерело: складено автором на основі джерел [12,13]

З безперервним розвитком технічного прогресу ускладнюється, відповідно, і процес сільськогосподарського виробництва. Велике значення мають тут фактори, які породжують технологічні, соціальні та економічні ризики. В даній роботі розглядаються економічні ризики та ризики виробничої діяльності, що пов'язані безпосередньо з господарюванням (рис. 3).

Ризик в сільськогосподарському виробництві залежить від напрямку діяльності господарства, його конкретних етапів, але характерні переважно такі:

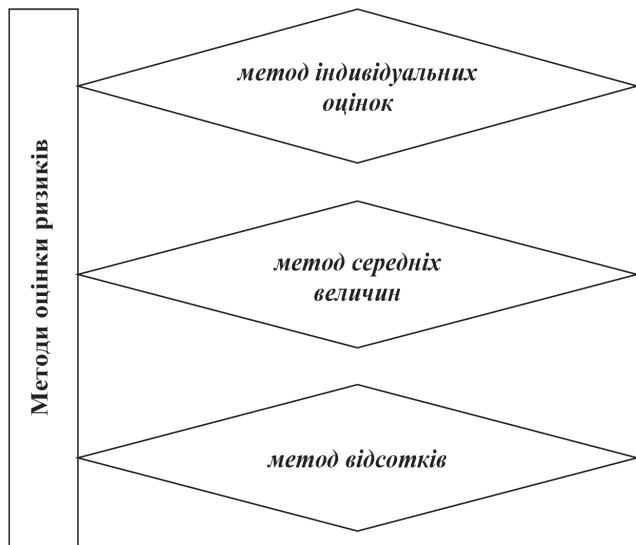
- вирощування сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень;
- збір і зберігання врожаю сільськогосподарських культур;
- вирощування сільськогосподарських тварин;
- заготівля і переробка сільськогосподарської продукції.

Практика міжнародного страхування використовує широкий спектр методів оцінки ризиків. [10, с. 39]: У ситуації, коли наявний ризик для порівняння з середнім типом ризику не доступний, використовується метод індивідуальних оцінок. В цьому випадку, страхових здійснює довільну оцінку, застосовуючи власний досвід, професійну підготовку.

Рис. 3. Класифікація економічних ризиків та ризиків виробничої діяльності у процесі сільськогосподарського виробництва
*Джерело: складено автором на основі джерел [13]

При розмежуванні певних ризикових груп на декілька підгруп для створення аналітичної бази, що дозволяє визначити ризик згідно ризикових ознак, використовується метод середніх величин. До таких відноситься балансова вартість об'єкта страхування, виробничі потужності, характер технологічного циклу тощо (рис. 4).

Рис. 4. Методи оцінки ризиків, що можуть застосовуватися для аграрного підприємництва
*Джерело: складено автором на основі джерел [10]

Метод відсотків враховує сукупність знижок і надбавок, що входять до тієї аналітичної бази. Це обумовлено можливими позитивними й негативними відхиленнями від середнього ризикового типу. Ці відхилення виражаються в процентах від середнього типу ризику [10].

Економічний аналіз управління ризиками вимагає деякої кількісної оцінки ризику, до яких застосовуються різні підходи: від повного розподілу результатів невизначеності до одного показника мінливості (наприклад, дисперсія). Також, вимагає деякого визначення переваг фермерів по відношенню до ризику, як правило, це параметр неприйняття ризику. Нарешті, економічний аналіз ризику не тільки зосереджений на використанні формальних або

ринкових інструментів управління ризиками, а й на інших, таких як - стратегія самострахування або заходи, які здійснюються в фермерському господарстві.

На сучасному етапі через швидкої зміни клімату, довкілля, нестачі ресурсів виникає необхідність у розгляді нових страхових послуг на ринках агостраховання широко використовуються у світовій практиці. Таким видом є індексне страхування.

Погодні умови можна охарактеризувати, як один з головних чинників ступеню невизначеності для сільськогосподарського виробництва. Зміни, що спостерігаються з року в рік, впливають на врожайність сільськогосподарських культур. Проте, в теоретичних і практичних розробках сільськогосподарських підприємств, врахування погодних умов, їхнього коливання, застосовується в недостатній мірі.

Існує два види індексного страхування: за індексом врожайності та індексу погоди. Природні несприятливі події, такі як град, або повінь, не є єдиною проблемою фермера. Раптове падіння температури або відсутність опадів навіть протягом декількох днів в критичний період може істотно знизити врожайність культур або продуктивність сільськогосподарських тварин і, відповідно, дохід підприємства. Традиційний метод захисту від коливань погоди - диверсифікація - хоча і знижує втрати, але не може захистити від втрат, які можуть бути нанесені катастрофічними погодними подіями.

Зниження доходів виробників автоматично викликає зниження рівня добробуту у населення певної місцевості. У разі необхідності зробити поставки продукції за заздалегідь підписаним контрактом, невиконання умов через відсутність продукції може спричинити серйозні втрати.

Локальні метеорологічні станції реєструють відхилення погодних та умов на ґрунті. Приймається, як кореляція з обсягами виробленої сільськогосподарської продукції за регіоном чи отриманого прибутку з одиниці площі в сукупності.

Реєстрація страхового випадку проходить за умов, коли кількість опадів протягом найбільш критичного періоду (наприклад, травень - липень) становить 70% і менше середнього багаторічного значення [8].

Страхова сума визначається виходячи з середнього багаторічного значення врожайності конкретної культури по регіону, що відповідає середньому багаторічному кількості опадів за вибраний найбільш відповідальний період вегетації. Якщо кількість опадів становить за певний період 40-60% від середнього багаторічного рівня, то всі власники страхових полів по індексному погодного страхування, незалежно від розміру їх власних рівнів врожайності для окремих полів, отримують страхове відшкодування, еквівалентну 1/3 середнього багаторічного рівня врожайності конкретної культури по регіону, де проведено страхування. Якщо кількість опадів становить 20-40% від багаторічного рівня, страхове відшкодування виплачується в розмірі 2/3 від середньої багаторічної врожайності [8]. При різкому дефіциті опадів - нижче 20% від багаторічної норми, страхове відшкодування становить повну вартість врожайності за середніми багаторічними даними.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Отже, з метою забезпечення сталого функціонування сільськогосподарського виробництва необхідно дотримання і використання основних принципів дослідження ризиків, реалізація яких має сприяти формуванню системи організаційно-економічних заходів зниження негативного впливу факторів ризику на результати виробничо-фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств.

Використовуючи праці зарубіжних науковців визначено методи для оцінки ризиків; наведена класифікація за критеріями, що дозволяють провести оцінку.

Розглянутий вид страхування у дослідженні – індексне страхування. Одним з головних чинників ступеня невизначеності для сільськогосподарського виробництва є погодні умови, які змінюються з року в рік, впливаючи безпосередньо на врожайність сільськогосподарських культур. Потрібно особливо підкреслити, що коливання погодних умов в недостатній мірі враховується в теоретичних розробках і практичній діяльності аграрних підприємств. Вдале поєднання сучасних методів ведення сільського господарства і обраних інструментів мінімізації сільськогосподарських ризиків буде сприяти сталому розвитку, як окремих підприємств, так і сільського господарства в цілому.

Страховий захист в аграрному секторі повинен бути спрямований на виконання головних завдань по виробництву сільськогосподарської продукції, забезпечення господарств фінансовими ресурсами, натуральними запасами і матеріально-технічними засобами на всіх стадіях виробництва продукції, а також на відшкодування збитків у результаті настання страхового випадку.

Оцінюючи позитивний зарубіжний досвід страхування сільськогосподарських ризиків, сільськогосподарське страхування слід розглядати як найважливішу складову економіки, всього сільськогосподарського виробництва. Цей механізм здатний не лише захистити, а й дійсно забезпечити стійкість відтворення в сільському господарстві в середньостроковій і довгостроковій перспективах.

Список літератури

1. Александрова М.М. Страхування: підручник. / М.М. Александрова. - К.: ЦУЛ, 2002. - 208 с.
2. Базилевич В.Д. Страхування: підручник / За ред. В.Д. Базилевича. - К.: Знання, 2008. - 1019 з
3. Економічний довідник аграрія. В.І. Дробот, Г.І. Зуб, М.П. Кононенко та ін. / За ред. Ю.Я. Лузана, П.Т. Саблука. - К.: «Преса України», 2003. - с. 143
4. Коваль О.А. Ефективність відносин зі страхового відшкодування збитків і втрат в аграрному секторі економіки України / О.А. Коваль // Агро-світ. - 2009. - № 6. - С. 43-48.
5. Ковальчук Т. Агрострахування потребує державного рівня // листопад 2011 р. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.agro-business.com.ua // журнал «Агробізнес сьогодні».
6. Райхер В. К. Суспільно-історичні типи страхування / В. К. Райхер - Москва - Ленінград: Видавництво Академії наук СРСР, 1947 - 86 с.
7. Створення ефективної системи агрострахування з активною участю держави - можливі варіанти для України - Аналітична записка, підготовлена Проектом «Розвиток агрострахування в Україні», Міжнародна фінансова корпорація (IFC, Група Світового банку), 2011. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.ifc.com.
8. Фісун І. Зарубіжний досвід страхування аграрних ризиків та доцільність його применени в Україні / [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // http://www.rusnauka.com/1_NIO_2011/Economics/78211.doc.htm
9. Шинкаренко Р. Індексне страхування - основні положення і міжнародна практика - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://forinsurer.com/public/06/10/02/2586.

міжнародна практика - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://forinsurer.com/public/06/10/02/2586.

10. Шинкаренко Р. Страхування на основі погодних індексів - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.uainsur.com/ua/agra/indeks/pogodaind.

11. Яворська Т.В. Страхові послуги: підручник / Т.В. Яворська. - К.: Знання, 2008. - 350 с.

12. Cummins J. D., and O. Mahul. 2009. Catastrophe Risk Financing in Developing Countries: Principles for Public Intervention. Washington, DC: World Bank.

13. Goodwin, B. K., and V. H. Smith. 1995. The Economics of Crop Insurance and Disaster Aid. Washington, DC: AEI Press.

References

1. Александрова М.М. Страхування: підручник. / М.М. Александрова. - К.: ЦУЛ, 2002. - 208 с.
2. Базилевич В.Д. Страхування: підручник / За ред. В.Д. Базилевича. - К.: Знання, 2008. - 1019 з
3. Економічний довідник аграрія. В.І. Дробот, Г.І. Зуб, М.П. Кононенко та ін. / За ред. Ю.Я. Лузана, П.Т. Саблука. - К.: «Преса України», 2003. - с. 143
4. Коваль О.А. Ефективність відносин зі страхового відшкодування збитків і втрат в аграрному секторі економіки України / О.А. Коваль // Агро-світ. - 2009. - № 6. - С. 43-48.
5. Ковальчук Т. Агрострахування потребує державного рівня // листопад 2011 р. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.agro-business.com.ua // журнал «Агробізнес сьогодні».
6. Райхер В. К. Суспільно-історичні типи страхування / В. К. Райхер - Москва - Ленінград: Видавництво Академії наук СРСР, 1947 - 86 с.
7. Створення ефективної системи агрострахування з активною участю держави - можливі варіанти для України - Аналітична записка, підготовлена Проектом «Розвиток агрострахування в Україні», Міжнародна фінансова корпорація (IFC, Група Світового банку), 2011. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.ifc.com.
8. Фісун І. Зарубіжний досвід страхування аграрних ризиків та доцільність його применени в Україні / [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // http://www.rusnauka.com/1_NIO_2011/Economics/78211.doc.htm
9. Шинкаренко Р. Індексне страхування - основні положення і міжнародна практика - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://forinsurer.com/public/06/10/02/2586.
10. Шинкаренко Р. Страхування на основі погодних індексів - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.uainsur.com/ua/agra/indeks/pogodaind.
11. Яворська Т.В. Страхові послуги: підручник / Т.В. Яворська. - К.: Знання, 2008. - 350 с.
12. Cummins J. D., and O. Mahul. 2009. Catastrophe Risk Financing in Developing Countries: Principles for Public Intervention. Washington, DC: World Bank.
13. Goodwin, B. K., and V. H. Smith. 1995. The Economics of Crop Insurance and Disaster Aid. Washington, DC: AEI Press.

www.ukrbizn.com

УКРАЇНА БІЗНЕС
ВИДАВНИЧИЙ ДІМ